

τούς διαπρέποντας ἐπὶ εὐσταθείᾳ θελήσεως καὶ φιλοπονίᾳ. Τὸ στάδιον τοῦ Γλάδστωνος εἶνε ἀξιοσημείωτον, καθόσον οὗτος ἐπραγματώσων ἐν αὐτῷ τὰς φιλοδοξοτάτας τῶν ὄνειροπολήσεών του, δικαιώσας ἅμα τὰς ἐνθουσιωδεστάτας τῶν φίλων αὐτοῦ προρρήσεις. Ἐν Ὁξωνίᾳ, ὅπως καὶ ἐν Ἔτον, οἱ ἐταστικῶς παρακολουθοῦντες τὴν προοδευτικὴν αὐτοῦ πορείαν ἐπεβεβαίουν ὅτι πάντως θὰ ἐπετύγχανε καὶ ὄντως ἐπέτυχε θαυμασίως. Προσθετέον ὅτι πανταχοῦ ὅθεν διήλθε ἀνεξιτήλως ἐνεχαράχθη ἡ ἀνάμνησις τοῦ ζωοποιοῦ αὐτοῦ παραδείγματος. Οὐδεὶς τῶν ἀνθρώπων ἐγένετο πλεῖον αὐτοῦ ὁ **tenax propositi** τοῦ λατίνου ποιητοῦ· οὐδεὶς ποικιλώτερον διετράνωσεν ὅτι τὸ ποθούμενον δυνατὸν νὰ ἐπιτευχθῆ διὰ τῆς καρτερίας.

A. K.

ΑΙ ΑΥΤΟΜΑΤΟΙ ΑΝΑΔΑΣΩΣΕΙΣ

Ὁ γερμανὸς Κόττας (Heinrich Cotta), ὁ ἰδρυτῆς τῆς ἐν Tharandt τῆς Σαξωνίας περιωνύμου δασολογικῆς Ἀκαδημείας καὶ μέγας διδάσκαλος τῆς δασολογίας, ὁ καὶ σακαπανεὺς τῆς ἐπιστήμης τῶν δασῶν ἀποκληθεὶς, εἶπεν : « Ἄν οἱ ἄνθρωποι ἐγκαταλίπωσι τὴν γενέτειραν καὶ μετὰ τινὰς αἰῶνας ἐπανακάμψωσιν οἴκαδε, θὰ εὐρώσῃ τὰς ἐστίας αὐτῶν κεκαλυμμένας ὑπὸ δασῶν ». Οἱ λόγοι οὗτοι, ὄντες ἐπιτυχεστάτη ἔκφρασις διορατικοῦ φυσιοδίφου, οὐδὲν ἕτερον μαρτυροῦσιν ἢ τὸ διηνεκὲς τῆς δημιουργικῆς τῆς φύσεως δυνάμεως, καθ' ἣς ὁμως κακῇ μοίρᾳ ἀεννάως ἀντιτάσσεται ὁ καταστρεπτικὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐγωϊσμός. Ἡ μελέτη τῆς πορείας, ἣν ἡ φύσις ἐν τῷ δημιουργικῷ αὐτῆς ἔργῳ ἀκολουθεῖ, κινεῖ μεγάλως τὸ ἐνδιαφέρον. Καὶ ὄντως ἀπείρως ἐκπλήττει ἡ μελέτη τῶν ὑπερφυσικῶν μέσων, δι' ὧν ἡ φύσις ἐπιδιώκει τὴν ἀναδάσωσιν τῆς γῆνιου ἐπιφανείας, μὴδὲ τῶν γυμνῶν βράχων ἐξαιρουμένων. Μολονότι διὰ μόνου τοῦ ὀξυγόνου καὶ τοῦ ἀνθρακικοῦ ὀξέος τῆς ἀτμοσφαιρας δύναται, ὅταν συνυπάρχῃ πιστότης τις ὑγρασίας καὶ ἡ ἀπαιτουμένη θερμοκρασία, νὰ ἐπέλθῃ ἡ τελεία σάθρωσις τῶν πετρωμάτων, οὐχ ἦττον ὁ σχηματισμὸς γεωργικοῦ ἐδάφους μόνον τῆ συνεπιδράσει τοῦ φυτικοῦ βασιλείου κατορθοῦται· διότι αἱ διὰ τῆς ἀλληλεπιδράσεως τῶν φυτῶν καὶ τοῦ ἐδάφους προκαλούμεναι φυσικαὶ καὶ χημικαὶ ἐνέργειαι ἐπιταχύνουσι λίαν τῆς σάθρωσεως τὸ ἔργον, τὰ δὲ φυτὰ οὐ μόνον τὴν πρὸς τὴν σάθρωσιν ταύτην ἀναγκαιοῦσαν ὑγρασίαν καὶ θερμότητα παρέχουσιν, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ κεκλιμένων ἐδαφῶν μόνον ταῦτα καθιστῶσι δυνατὸν τὸν σχηματισμὸν καὶ τὴν διατήρησιν στρώματός τινος ἐπιπολαίου χρησιμοποίησιμου γῆς. Ὁ λευκὸς καὶ στυλπνὸς βράχος, ὅστις τούτου ἕνεκα ὀλίγον μόνον θερμαίνε-

ται καὶ ἐλαχίστας ῥωγμὰς ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας του φέρει, δὲν βραδύνει νὰ καλυφθῆ ὑπὸ μικροσκοπικῶν τινῶν λειχίνων, δι' ὧν ἡ ἐπιφανεία του καθισταμένη ἀμαυροτέρα καὶ τραχυτέρα θερμαίνεται εὐκολώτερον· διὰ δὲ τῆς ὑγροσκοπικότητος τῶν λειχίνων τούτων διατηρεῖται σχεδὸν πάντοτε ὑγρὸς, καὶ διὰ τῆς ἀποσυνθέσεως τῶν ἀποθνησκόντων φυτικῶν μερῶν ὑφίσταται πραγματικὴν σάθωσιν, καὶ τοιαύτην ὥστε ἐντὸς ὀλίγου ἐπὶ τοῦ διερωγότος καὶ εὐθύπτου καταστάτος βράχου ἐμφανίζονται τὰ ἀπαιτητικώτερα βρύα, τοῦτοις ἔπονται ἕτερα φυτὰ, χόρτα καὶ θάμνοι, μέχρις οὐ ἐπὶ τέλους τὸ ἔδαφος προπαρασκευασθῆ οὕτως ὥστε νὰ καθίσταται δυνατὴ ἡ βλάστησις τῶν δένδρων, τῶν ἀκαμάτων τούτων σακαπανέων τῆς γεωργίας, δι' ὧν τὸ ἔδαφος προπαρασκευάζεται καταλλήλως πρὸς ὑποδοχὴν τοῦ ἀνθρώπου. Ἡ φύσις παράγει καὶ σπείρει τὰ σπέρματα μετὰ δαψιλείας ἐκτάκτου, χρηγοῦσα αὐτοῖς καὶ ποικιλώτατα ὄργανα διασποράς, οἷον μεμβρανῶδη πτερυγία, ἀκάνθας, ἀγκύλας κ.τ.ξ., δι' ὧν τὰ σπέρματα μεταφέρονται πανταχοῦ, ὅπου αἱ τοπικαὶ καὶ κλιματικαὶ περιστάσεις ἐπιτρέπουσι τὴν βλάστησιν των, ἄνευ κωλυμάτων, καὶ λαμβάνουσιν οὕτω τὰ φυτὰ τὴν μεγίστην δυνατὴν ἐπέκτασιν εἰς πάντας τοὺς σταθμούς, ἐν οἷς αἱ συνθήκαι τῆς βλαστῆσεως καὶ τῆς ζωῆς συνυπάρχουσιν. Ἐτι δὲ ἡ φύσις δὲν ὑπολογίζει ἔτη, ὡς πράττει ὁ βραχυβίος καὶ εἰς βραχυχρόνια ἀποτελέσματα περιορισμένος ἀνθρωπος, ἀλλ' ὅ,τι δὲν κατορθοῖ ἐντὸς μιᾶς δεκαετίας, τὸ συμπληροῖ ἐντὸς πέντε ἢ δέκα δεκαετιῶν. Καὶ ὄντως ἡ ἐποχὴ τῆς ὀριμότητος τῶν σπερμάτων καὶ τὸ σύνολον τῶν ἀτμοσφαιρικῶν φαινομένων τῶν συντελούντων εἰς τὴν βλάστησιν κατὰ τὴν ἀνέλιξιν μακρῶν χρονικῶν διαστημάτων ποικίλλουσι τόσον, ὥστε πάντοτε σχεδὸν παρουσιάζονται εὐνοϊκαὶ περιστάσεις διὰ τοῦτο ἢ ἐκεῖνο τὸ φυτόν.

Ὅπως ὁ ἀναγνώστης σχηματίσῃ μικρὰν τινα ἰδέαν τῆς δαψιλείας ἐν τῇ παραγωγῇ τῶν σπερμάτων, ἀρκεῖ νὰ εἴπωμεν ὅτι ὁ μικρὸς κῶνος τῆς κλήθρας (σκλήθρο) ἐμπεριέχει περὶ τὰ ἑκατὸν τοῦλάχιστον ἀνεπτυγμένα σπέρματα· δηλαδὴ ἐν δένδρῳ κλήθρας δύναται νὰ παράξῃ κατὰ μέσον ὅρον περὶ τὸ ἐν ἑκατομμύριον σπέρματα, ὧν, εἰς τὰς πλείστας περιπτώσεις, οὐδὲ κἂν ἐν βλαστάνει. Μετὰ τῆς αὐτῆς δαψιλείας ὀριμαζοῦσι καὶ διασπείρουσι τὰ οἰκεία σπέρματα τὰ πλείστα τῶν δένδρων καὶ θάμνων.

Τὸ βεῦμα τοῦ ἀνέμου, ἀναλόγως τῆς ἐντάσεώς του, συμπαρασύρει τὰ ὀριμαζόμενα σπέρματα τῆς πεύκης, τῆς πετελέας καὶ τῶν λοιπῶν δένδρων καὶ μεταφέρει αὐτὰ εἰς μεμακρυσμένας ἀποστάσεις· ἐντεῦθεν δ' ἐξηγεῖται ἡ

ἐμφάνις δένδρων τινῶν εἰς μέρη ὅπου οὐδ' ἴχνος τοιούτων ἀπαντᾷ κατὰ τὴν περιχώρον. Τὰ ἐλαφρὰ ταῦτα σπέρματα μεταφερόμενα ἐκεῖ καὶ πίπτοντα ἐπὶ ἐδάφους ὑγροῦ ἢ κεκαλυμμένου ὑπὸ βρύων, βλαστάνουσιν εὐκόλως, ὅπως ὡσεπιτοπλεῖστον συμβαίνει εἰς πάντα τὰ σπέρματα, τὰ ἀπαιτοῦντα μόνον ὑγρασίαν καὶ οὐδεμίαν κάλυψιν.

Τὰ βαμβακώδη σπέρματα τῆς λεύκης καὶ τῆς ἰτέας ὠριμάζουσι μὲν ταχέως, ἀλλ' ἢ βλαστητικῆ αὐτῶν δύναμις μόλις ἐβδομάδας τινὰς διατηρεῖται. Τὰ σπέρματα ὅμως ταῦτα ὠριμάζουσι εἰς ἐποχὴν καθ' ἣν τὰ ὕδατα ἀποσύρονται καὶ ἀφίνουσι τὸ ἔδαφος ὑγρὸν. Τὸ σπέρμα λοιπὸν τῶν δένδρων τούτων μὴ χρῆζον καλύψεως καὶ δεόμενον μόνον ὑγρασίας δὲν βραδύνει τάχιστα νὰ βλαστήσῃ καὶ νὰ σχηματίσῃ νεόφυτον ἐπὶ τοῦ ὑγροῦ ἐδάφους.

Οἱ δρυσοειδεῖς καρποὶ οἱ ἔχοντες σπέρμα σκληρὸν ὡς λίθον καὶ οἴτινες φυτευόμενοι ὑπὸ τῆς χειρὸς τοῦ ἀνθρώπου δυσκόλως βλαστάνουσι, τρώγονται οἱ μὲν ἐπὶ τῶν δένδρων ὑπὸ τῶν πτηνῶν, οἱ δὲ ἀποπίπτοντες ὑπ' ἄλλων ζώων. Ἐν τῷ στομάχῳ τῶν πτηνῶν καὶ τῶν λοιπῶν ζώων τὸ σκληρὸν τοῦ σπέρματος περικάλυμμα προπαρασκευαζόμενον ὑπὸ τοῦ γαστρικοῦ χυμοῦ κάλλιον ἢ διὰ τῆς χειρὸς τοῦ ἀνθρώπου καὶ πίπτον μετὰ τῆς κόπρου εἰς τὴν γῆν βλαστάνει εὐχερέστατα καὶ ἀναπτύσσεται λίαν ταχέως. Ἡ ὄα (σουρβιά), ἡ κράταιγος (μαυραγκαθιά) καὶ πλεῖστοι ἄλλοι θάμνοι οἱ προηγούμενοι συνήθως τῶν δασῶν ἢ ἐντὸς αὐτῶν ἀπαντῶντες, οὐδέποτε φυτεύονται τεχνητῶς καὶ ὅμως πάνταχοῦ βλαστάνουσιν.

Ἡ κοινὴ ἄρκευθος (*juniperus communis*) ἡ κοινῶς κέδρο καλουμένη, ὁ σκαπανεύς οὗτος τοῦ μὴ περιέχοντος ὀργανικὸν χυῶν ἐδάφους, πολλαπλασιάζεται κατὰ τὸν ἀνωτέρω τρόπον διὰ τινος εἶδους κίχλης (*turdus pilaris*).

Τὰ σκληρὸν περικάλυμμα φέροντα σπέρματα τοῦ γάυρου, τῆς μελιάς κ.τ.ξ. πίπτουσι ἀφθονώτατα ἐπὶ τοῦ ἐδάφους, ἀλλὰ σπανίως εὐρίσκουσι τὰς περιστάσεις εὐνοϊκὰς ὅπως βλαστήσωσιν. Ἄλλ' ὅταν τὸ σπέρμα τύχῃ νὰ πέσῃ μεταξὺ φύλλων, βρύων, ἢ ῥωγμῶν τοῦ ἐδάφους, τὰ ἀτμοσφαιρικὰ φαινόμενα πραγματοποιοῦσι τὴν βλάστησιν τοῦ οὕτω προστατευμένου σπέρματος καὶ μετὰ πολλῶν ἐτῶν παρέλευσιν, (διότι τὰ σπέρματα τοῦ δένδρου τούτου διατηροῦσιν ἐπὶ ἔτη τὴν βλαστητικὴν αὐτῶν ἰκανότητα). Τὸ σπέρμα οὐδέποτε σπείρεται ἐν τῷ δάσει καὶ ὅμως πάντα ταῦτα τὰ εἶδη τῶν δένδρων πανταχοῦ φύονται.

Ἐξετάζων τις μετ' ἐρευνητικοῦ ὄμματος γυμνά δασῶν καὶ θάμνων, ἀλλ' ὑπὸ χόρτων καὶ βρύων καὶ ὀργανικοῦ χυῶς καλυπτόμενα ὑψώματα καὶ λόφους, συχνότατα ἀνευρίσκει ἴχνη

βλαστανόντων δένδρων, ἀλλ' ἢ ἀξίνην, τὰ βοσκήματα, καὶ ἰδίως ἢ πάντα θάμνον καταστρέφουσα ζυλοφάγος αἰζ κωλύουσι τὴν ἀνάπτυξιν τῶν βλαστημάτων τούτων. Ὁ δὲ ἀπληστος καὶ ἐγωιστῆς ἀνθρώπος, τὸ ἀτομικὸν του συμφέρον τοῦ κοινῶς προτάσσων, ματαιοῖ καὶ ἐκμηδενίζει τὴν δραστηριότητα ταύτην τῆς φύσεως.

Ἐπὶ ὑψηλῶν καὶ ἀποτόμων βράχων, ἐπὶ ἐρειπίων κτιρίων ἐγκαταλελειμμένων καὶ ὑπὸ τοῦ πανδαμάτορος χρόνου κατεστραμμένων καὶ ἐπὶ τῶν πύργων αὐτῶν βλέπομεν τὴν πετέλαν, τὴν πεύκην, τὴν ἀμυγδαλὴν καὶ πλεῖστα ἄλλα φυτὰ, ὧν τὰ σπέρματα ὁ ἀνεμος ἐκόμισεν ἐκεῖ, συνεπεῖα εὐνοϊκῶν ἀτμοσφαιρικῶν περιστάσεων, νὰ βλαστάνωσι καὶ αὐξάνωσιν. Ἐὰν ὁ ἀνθρώπος ἀπεπειράτο νὰ σπείρῃ ἐκεῖ τὸ σπέρμα, μάτην θὰ ἐκοπίαζε, καὶ τάχιστα θὰ κατεβάλλετο ὑπὸ τοῦ κόπου καὶ θὰ ἀπληπίζετο περὶ τῆς ἐπιτυχίας τῆς ἀποπειρας του. Ἄλλ' ἢ τὰ σπέρματα καὶ τὰ ἔτη μὴ ὑπολογίζουσα φύσις κατορθοῖ τὰ πάντα. Πανταχοῦ δὲ καὶ ἐπὶ τῶν πετροδῶν ἐρημῶν, εἰς τὰ μέρη ὅπου ἡ ὀρμὴ τῶν ἀνέμων δὲν ἐξικνεῖται, καὶ ὅπου ἐντὸς τῶν ῥωγμῶν τῶν βράχων ἐναπετέθη ὑπὸ τοῦ ἀνέμου ὀλίγη ποσότης γῆς βλαστάνουσι θάμνοι, οἴτινες, ἂν τύχῃ νὰ διαφύγῃσι τὴν ἀξίνην τοῦ ἀκορέστου ἀνθρώπου καὶ τοῦς ἀνηλεεῖς ὀδόντας τῆς παμφάγου αἰγῆς, αὐξάνουσι καὶ μεγαθύνονται.

Εἶνε λοιπὸν δυνατὴ ἡ ἀναδάσωσις τῶν ὀρέων τῆς Ἑλλάδος; Ἀπαντῶμεν: Ναι, εἶνε δυνατὴ, διότι καὶ ὑπὸ τὸν ἑλληνικὸν οὐρανὸν οὐ μόνον τὰ ἀνωτέρω λαμβάνουσι χώραν, ἀλλὰ καὶ ἡ βλάστησις εἶνε τόσον δραστηρία, ὥστε ἐντὸς βραχυτάτου χρόνου δύναται νὰ παραγάγῃ θαυμάσια. Ἄλλ' ὅπως ἐπέβη τοιοῦτον ἀποτέλεσμα ἀπαιτεῖται α) ἀπαγόρευσις τῆς καταστροφῆς τῶν προστατευτικῶν θάμνων καὶ β) ἐξορία τῶν αἰγῶν. Τούτων κατορθωθέντων τὰ κατ' ἔτος ἀπὸ τῶν θάμνων ἀποπίπτοντα φύλλα βαθμηδὸν καὶ κατ' ὀλίγον ἀποσυντιθέμενα σχηματίζουσι τὸν ἀπαιτούμενον ὀργανικὸν χυῶν, δι' οὗ καὶ μόνου προπαρασκευάζεται τὸ ἔδαφος πρὸς ὑποδοχὴν καὶ ἐκθρεψιν σπερμάτων δένδρων δυναμένων νὰ ἀποτελέσωσι δάση τοιαῦτα οἷα ἦσαν κατὰ τοὺς ἀρχαιοτέρους χρόνους τὰ καλύπτοντα τὸ ἔδαφος τῆς Ἑλλάδος, ἣτις, περιβαλλομένη τότε ὑπ' ἐξαισιῶν φυσικῶν καλλωνῶν καὶ ἔχουσα κλίμα εὐκράτατον, ἐκέκτητο τὴν δύναμιν νὰ γενᾷ τοὺς ἀθανάτους γίγαντας προγόνους τῶν σημερινῶν νάνων· διότι κατὰ τὸν Νέστορα τῶν νεωτέρων φυσιολόγων Ἀλέξανδρον Οὐμβόλδον:

Die Formen der Gewächse bestimmen die Gestaltung und Physiognomie der Landschaft und diese hinwieder hat Einfluss auf die mo-

ralische Stimmung der Voelker. Διὸ δὲν πρέπει νὰ ἐκπληρωθῆμεθα, ἂν ἡ Ἑλλάς νῦν συληθεῖσα καὶ ἀπογυμνωθεῖσα τοῦ φυσικοῦ αὐτῆς κόσμου καὶ ἀύχμηρὰ καταστᾶσα δὲν γεννηθῆ πλέον τὰ μεγαλοφυῆ ἐκεῖνα πνεύματα τὰ ἐκπλήξαντα τὸν σύμπαντα κόσμον. Εὐτυχῶς ἡ σπουδαιότης τῶν δασῶν ἤρξατο ἄχπως ἐννοουμένη ὑπὸ τῆς ὑγιούς τοῦ ἔθνους μερίδος, ὡς τε ὑπάρχει ἐλπίς, ὅτι ἐντὸς βραχέος χρόνου θὰ ἔχωμεν καὶ νομοθέτημα περὶ δασῶν, ἄξιον λαοῦ διεκδικούντος δικαιώματα ἐκπολιτιστοῦ τῆς Ἀνατολῆς.

Ν. ΧΑΛΡΟΣ

ἐπιθεωρητὴς τῶν δασῶν

Ο ΒΕΣΟΥΒΙΟΣ ΚΑΙ Η ΙΣΧΙΑ

Κατὰ τὰς ἡφαιστειώδεις χώρας, ὧν ὁ Βεσούβιος εἶνε ἡ κυρία ἐστία, βλέπομεν παράδειγμα ἀξιοσημείωτον ἡρεμίας ἀπατηλῆς, ἣν συνεχῶς ἐπιδείκνυνται ἐπὶ αἰῶνας ὀλοκλήρους τὰ ἡφαιστεια. Ἀγνοεῖται ἐπὶ πόσους ὁ Βεσούβιος αἰῶνας πρὸ τῆς Χριστοῦ γεννήσεως διετέλεσεν ἐν ἡρεμίᾳ, ἀλλ' εἶνε βέβαιον ὅτι τὸ ἡφαιστειὸν τοῦτο δὲν ἔδωκε ποσῶς σημεῖα ἐνεργείας ἀπὸ τῆς εἰς τὴν νότιον Ἰταλίαν ἐγκαταστάσεως τῆς πρώτης ἑλληνικῆς ἀποικίας. Καὶ ὁ μὲν Στράβων ἀνεγνώριζεν ὅτι ἦτο ὄρος ἡφαιστειὸν, ἀλλ' ὁ Πλίνιος δὲν συμπεριελάμβανε τοῦτο ἐν τῷ καταλόγῳ τῶν ἐνεργῶν ἡφαιστειῶν. Κατὰ τὴν ἐποχὴν δ' ἐκεῖνην ὁ Βεσούβιος ὅλως διάφορος ἐφαίνετο ἢ νῦν. Ἀντὶ δύο κορυφῶν, ὧς ἤδη βλέπομεν, ὑπῆρχε μία μόνον, πεπισμένη κατὰ τὸ ἄκρον, ἐνθα ἔδηλοῦτο ἡ θέσις ἀρχαίου κρατῆρος. Αἱ εὐφοροὶ τοῦ ὄρους κλιτύες ἐκαλύπτοντο ὑπὸ καλῶς κεκαλλιεργημένων ἀγρῶν, καὶ αἱ ἀκμαζούσαι πόλεις Πομπηία, Ἡράκλων καὶ Σταβία ἀνυψοῦντο κατὰ τὰς ὑπώρειας ἐφησυχάζουσαι. Ἡ ἰδέα δὲ κινδύνου πινὸς τόσον ὀλίγον παρουσιάζετο εἰς τῶν ἀνθρώπων τὸ πνεῦμα ἐν ἐκείνῃ τῇ ἐποχῇ, ὡστε αἱ χιλιάδες τῶν δούλων, τῶν κακούργων καὶ τῶν πειρατῶν, οὔτινες κατὰ στίφη ὑπὸ τὴν τοῦ Σπαρτάκου σημαίαν ἐφέροντο, αὐτὸν τὸν κρατῆρα τοῦ ὄρους ὡς καταφύγιον ἐξελέξαντο.

Καίτοι δ' ἐν ἡρεμίᾳ ὁ Βεσούβιος διετέλει, ἡ γειτνιαζούσα χώρα οὐδαμῶς ἐφησύχαζεν. Ἡ νῆσος Πιθηκοῦσα (ἡ σημ. Ἰσχία) ὑπὸ κλονισμῶν φοβερῶν καὶ συνεχῶν διεσείετο. Λέγεται μάλιστα ὅτι ἡ Προχύτη (ἡ σημ. Procida) ἐν μεγίστῃ τινὶ δαλήσει ἀπεσπάσθη τῆς Πιθηκούσης, καίτοι ὁ Πλίνιος ἐκ τοῦ προχέω τὴν λέξιν παράγων, φρονεῖ, ὅτι ἡ νῆσος αὕτη ἐσχηματίσθη ἐκ τῆς προχειμένης λάβας κατὰ τινὰ τῆς Ἰσχίας ἐκρηξίν. Εἶνε ἐν τούτοις πολὺ πιθανώτερον ὅτι ἡ νῆσος ἐσχηματίσθη ἐκ τῶν ὑ-

ποθαλασσίων ἐκρήξεων, ὧν ἄλλως νέον ἔχομεν παράδειγμα ἐν τῷ κατὰ τὸ 1866 σχηματισμῷ τῶν παρὰ τὴν Θήραν ἡφαιστειωδῶν νήσων.

Αἱ τῆς Πιθηκούσης ἐκρήξεις τοσοῦτον ἦσαν ἰσχυραὶ, ὡστε πολλαὶ ἀποικίαι ἑλληνικαὶ, πειραθεῖσαι νὰ ἐγκαταστῶσιν ἐπὶ τῆς νήσου, ἐβιάσθησαν νὰ ἐγκαταλίπωσιν αὐτήν. Κατὰ τὸ ἔτος 380 π. Χ. οἱ ὑπὸ τὸν τύραννον τῶν Συρακουσῶν Ἴερώνα ἀποικοὶ, οὔτινες καὶ ὀχύρωμα ἐπὶ τῆς Πιθηκούσης εἶχον κατασκευάσῃ, ἐδιώχθησαν ὑπὸ τινος ἐκρήξεως. Ἀλλὰ τὰ μόνον τοῦ κινδύνου αἰτία δὲν ἦσαν αἱ ἐκρήξεις. Ἄτμοι δηλητηριώδεις, οἷους συνεχῶς τὰ ἡφαιστεια ἀναπέμπουσι μετὰ τὰς ἐκρήξεις, φαίνεται ὅτι ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν ἀνὰ τὰς εὐρείας τῆς Πιθηκούσης ἐκτάσεις ἀνεδίδοντο, ἀκατόκητον καθιστάσαι τὴν νῆσον.

Ἡ ὀνομαστὴ λίμνη **Averne** ἦτο πλησιεστέρᾳ ἔτι τῷ Βεσούβιῳ. Λέγεται δ' ὅτι τὸ ὄνομα ταύτης εἶνε παραφθορὰ τῆς λέξεως ἄοργος, σημαίνουσης τόπον ἀνευ ὀρνέων, ἐπεὶ δὲ αἱ τῶν ὑδάτων τῆς λίμνης πνιγηραὶ ἀναθυμιάσεις διέφευγον πάντα τὰ ἀνωθεν αὐτῆς διερχόμενα πτηνὰ. Αἱ δηλητηριώδεις ὅμως ιδιότητες αἱ ὑπὸ τῶν ἀρχαίων τῇ λίμνῃ ταύτῃ ἀποδιδόμεναι εἶνε λίαν ἀμφίβολοι. Ἡ λίμνη σήμερον εἶνε γειτνιασὶς ὑγιεινὴ καὶ εὐάρεστος ὑπὸ πτηνῶν συχνάζομένη διαφόρων, ἅτινα ἀκινδύνως τῇ ἐπιφανείᾳ τῶν ὑδάτων προσίπτανται. Ἀναμφίβολως ἡ **Averne** καλύπτει τὸν κρατῆρα ἐσβεσμένου ἡφαιστείου. Πιθανὸν δ' ὅτι τὸ ὄνομα «**atri janua Ditis**» ἔλαβε, διότι πολὺν χρόνον μετὰ τὴν τοῦ ἡφαιστείου ἀπόσβεσιν ἐξήνεγκεν ἀτμοὺς, τοσοῦτον τοῖς ζώοις ἐπιβλαβεῖς, ὅσον καὶ τὰ ὑπὸ τῆς ἐν Κουίτῳ λίμνης **Quilotoa** ἐν ἔτει 1797 ἐκπεμπόμενα πνιγηρὰ ἀέρια, τὰ ποίμνια ὅλα δηλητηριάζοντα, ἢ τοσοῦτον καταστρεπτικούς, ὅσον αἱ κατὰ τὸ 1730 πάντα τὰ ζῶα τῆς νήσου Λαγκερότου, μιᾶς τῶν Καναρίων, ἀποπνίξασαι δηλητηριώδεις ἀναθυμιάσεις.

Ἐν ᾧ δὲ χρόνῳ ἡ Ἰσχία ἐν πλήρει διετέλει ἐνεργείᾳ, οὐ μόνον ὁ Βεσούβιος ἐφησύχαζεν, ἀλλὰ καὶ αὕτη ἡ Αἴτνη ἐφαίνετο κατὰ μικρὸν σθενυμένη, διὸ καὶ ὁ Σενέκας ἐν ταῖς σχεδὸν ἐσβεσμένοις ἡφαιστείοις κατατάσσει αὐτήν. Βραδύτερον ἄλλας τις συγγραφεὺς διετείνετο ὅτι τὸ ὄρος κατεκλήθη, καὶ ὅτι ὡς ἐκ τούτου οἱ ναυτικοὶ δὲν ἠδύναντο νὰ βλέπωσιν αὐτὸ ἐκ συντομωτέρης ἢ κατὰ τοὺς ἀρχαίους χρόνους ἀποστάσεως. Ἐν ταῖς τελευταίαις ἐν τούτοις χρόνοις ἔσχομεν ἐκρήξεις τῆς Αἴτνης ἐξιουμένως καὶ ὑπερβαλλούσας μάλιστα τὰς ὑπὸ τῶν ἀρχαίων συγγραφῶν μνημονευόμενας.

Δὲν θὰ πειραθῶ ν' ἀποδείξω ἐνταῦθα ὅτι ὁ Βεσούβιος καὶ ἡ Αἴτνη εἶνε τοῦ αὐτοῦ ἡφαιστειώδους συστήματος, καίτοι πλείστους ἔχει